

PROBLEME DE COMPLETĂRI LA ARGINTĂRIA UZUALĂ DE SECOL XVIII - XIX

Octavian Paul DAN

Călin BOBIC

Dorin BARBU

În această lucrare dorim să prezentăm experiența sectorului metale a Laboratorului Zonal de Restaurare și Conservare a Muzeului Național Brukenthal din Sibiu în abordarea unor obiecte de argintărie uzuală, din tezaurul acestui muzeu. Argintăria uzuală cuprinde obiecte normal lucrate din aliaje de argint de diferite calități, care au fost utilizate în mod curent în casă, gospodărie, în special la servit, mâncat dar și cu alte funcții. Ele sunt în general obiecte de serie, fără pretenția de a intra în categoria celor de artă decorativă, deși multe dintre ele, prin designul mai deosebit, prin tehnica foarte bună de prelucrare, prin finețea și chiar arta unor decorații, sunt foarte aproape de piesele de artă decorativă.

În laboratorul nostru, de-a lungul anilor, am conservat și restaurat un mare număr de asemenea obiecte, acțiunile noastre concretizându-se, de curând, într-o expoziție de excepție în Saloanele baroc ale Palatului Brukenthal, expoziție deosebit de apreciată atât de public cât și de specialiștii în domeniu.

Gama tipologică a acestor obiecte a fost largă cuprinzând: farfurii, tăvi, fructiere, cupe, pahare, zaharnițe, bomboniere, sfeșnice, candelabre, seturi de tacâmuri de mâncat și de servit, seturi de preparat și de servit ceai, solnițe, suporturi pentru mirodenii, etc. Multe dintre acestea erau combinate metal cu sticlă, lemn, fildeș, etc.

În prima etapă am efectuat o cercetare amănunțită a acestor obiecte prin care am urmărit, în mod special, determinarea tehnicilor de prelucrare, ornamentare, precum și calitatea materialelor. Utilizate la sfârșitul secolului XVIII și apoi în secolul XIX, tehnicile prin care au fost lucrate aceste obiecte sunt: presarea la cald și la rece, strunjirea la banc, dar am avut și cazuri de prelucrare manuală integrală sau numai la ornamentare prin gravare, cizelare și nichelare. Câteva au fost aurite prin tehnica amalgamului, în interior, în exterior sau pe ambele suprafețe. Asamblarea elementelor componente s-a făcut prin lipire, iar finisările suprafețelor sunt de foarte bună calitate. Calitatea materialelor, aliaje Ag-Cu, cu titlurile variind între 800 ‰ și 900 ‰ și am stabilit-o fie prin identificarea marcajelor, fie prin tehnica bijutierilor. Obiectele au fost lucrate în ateliere din Austria, Germania, Franța, Anglia, unele având mărci de meșteri cunoscuți în epocă.

Problematika degradărilor acestor obiecte a cuprins:

- coroziune. Cele mai frecvente cazuri au fost straturi de diferite grosimi de sulfură de argint, cu culori variind de la maro-gălbui, negru-marونی până la negru lucios cu reflexii albastrii. În general, aspectul straturilor de sulfură era discontinuu și neuniform. Am avut obiecte și cu straturi de oxizi, carbonați, sulfați și chiar clorură. Acest tip de coroziune avea aspectul unor "plăgi", cu contur precis, cu afectarea în profunzime a metalului. Nu am identificat în nici un caz clorura de argint. Producții de coroziune identificați sunt rezultatul compoziției aliajelor din care au fost lucrate obiectele, a tehnicii de prelucrare, ornamentare și finisare, precum și de reacția suprafeței metalice la contactul cu mediu, respectiv cu

umiditatea, temperatura și concentrația de praf. În multe cazuri se observau resturi de materiale utilizate la curățiri anterioare, materiale care au provocat și puternice atacuri de coroziune.

- degradările mecanice. Toate sunt rezultatul “agresării” lor, neintenționate sau intenționate. Am avut cazuri de piese dezamblate, lovite, rupte, zgâriate, îndoite, cu elemente lipsă (piciorușe, butoni, bare, etc.), cu încuietori defecte, etc.

În cazul unor obiecte am observat o serie de reparații anterioare, în general execuții specializate, prin lipirea pe spate a unor plăcuțe de argint, dar și mai grosolane, prin diferite lipiri cu cositor.

Am dori să menționăm două cazuri, mai speciale, identificate și immortalizate pe film dia, ca dovezi științifice importante pentru domeniul nostru profesional, ce atestă relația dintre obiectul de patrimoniu și parametrii de mediu în care este expus sau depozitat. Este cazul unei farfurii care prezenta, pe spate, un “desen imprimat” din producții de coroziune cu carbonați și sulfați de Cu, ce reproduceau fidel textura textilei pe care a fost depozitată farfuria, o bucată de catifea. Procesul de coroziune a fost deosebit de activ, el evoluând, până la stadiul observat, în circa 8 ani.

Al doilea caz, a fost identificarea unei amprente papilare, cu desenul foarte bine conturat și pus în evidență de cupritul roșu, de pe o suprafață metalică neprotejată a unei aplicații din aliaj de argint cu mult cupru.

Dintre metodele de curățire, conservare și restaurare cunoscute din bibliografia de specialitate și aplicate de laboratorul nostru la aceste tipuri de obiecte, menționăm:

- Metoda chimică de curățire. Am utilizat preponderent soluția de acid formic 10%, la temperatura camerei.

- Metoda electro-chimică. “Plăgile” de produși de coroziune menționate anterior, le-am curățat într-o primă fază, utilizând o pastă compusă din pulbere de aluminiu și hidroxid de sodiu 5 % ca electrolit.

- Metode combinate chimice și mecanice. Le-am utilizat tot local, pe suprafețe bogat ornamentate prin cizelare și / sau gravare, sub forma unor paste sau suspensii formate dintr-o soluție, de obicei Complexonul III, și un abraziv foarte fin.

Toate degresările și uscările le-am făcut numai cu acetona.

Protejarea suprafețelor obiectelor din argint este o temă viu discutată în domeniul nostru de specialitate. Acțiunea directă asupra obiectelor, în special a celor proaspăt curățate, cuprinde peliculizarea suprafeței metalice cu lacuri, ceruri sau uleiuri. În bibliografia internațională de specialitate precum și în experiența practică din țara noastră sunt menționate diferite metode, materiale și rețete precum și date statistice despre protejarea suprafețelor din argint. Din experiența laboratorului nostru menționăm utilizarea de-a lungul anilor, a cunoscutului nitrolac. Privind critic metoda și analizând în același spirit experiența din țara noastră și din străinătate diferitele “mode” de-a lungul timpului, noi suntem mulțumiți de acest produs din toate punctele de vedere. Totuși, utilizăm cu bune rezultate, deocamdată experimental, și ARACETALUL B-40 L, un polivinil butiral dizolvat în alcool etilic, produs de Intreprinderea Chimică din Râșnov, precum și Paraloidul B 72, cu diferite tipuri de solvent.

Măsurile de conservare preventivă cuprind un microclimat cu UR max. de 40%,

evitarea schimburilor bruște de temperatură, mai ales a încălzirilor, precum și a spațiilor cu mult praf. Mult utilizate, mai ales în străinătate, sunt V.P.I. (inhibitori în faza de vapori), produși aminici, clorofila, ș.a.m.d., dovediți a fi foarte eficace contra sulfurării, prin depunerea pe suprafața metalului a unui strat invizibil și protector.

Intervențiile cele mai migăloase, dar și cele mai spectaculoase, le-am făcut la restaurarea formei, a completărilor, remontărilor, a unor finisări mai speciale. Aceste lucrări le-am analizat critic și prin prisma eticii profesionale, găsind soluții diferite la aproape fiecare obiect în parte. Astfel am exclus de la început curățirile complete cu efect de luciu industrial iar obiectele unde alternau zone ornamentate cu suprafețe plane lucioase, le-am tratat diferențiat. În cazul obiectelor puternic zgâriate sau unele cu inscripții grosolan răzuite, am aplicat lustruire mecanice mai profunde, de netezire, până la dispariția acestora. La remontări sau reasamblări am exclus posibilitatea lipirilor temice, utilizând numai rășinile epoxidice bicomponente, iar în cazurile în care aveam nevoie de o rezistență mecanică mai mare am armat rășina cu țesătură din fibră de sticlă sau am dublat pe interior cu tablă inox. În cazul unor candelabre cu mai multe brațe, pentru a da o rezistență mai mare, la reasamblare am utilizat bare de oțel inoxidabil.

Remodelarea am făcut-o cu bune rezultate numai la rece, deoarece orice fel de încălzire ar fi afectat structura metalografică a metalului și ar fi putut crea noi tensiuni interne ce ar fi putut avea efecte negative nebănuite.

O problemă deosebită a constituit-o unele completări de piciorușe, butoni, brațe, etc., unde trebuiau întrunite o serie de calități, și anume: rezistență, soliditate, aspect metalic, posibilitate de lipire pe corpul obiectului.

Pentru confecționare am luat negative după elementele existente sau am modelat unele noi iar turnarea am făcut-o din Duracryl. Pentru aspectul metalic am încercat includerea în Duracryl de pulbere de argint sau am metalizat suprafața piesei cu foiță de argint. Am optat pentru cea din urmă metodă deoarece am putut lustrui piesa la aspectul general al obiectului. Pentru lipire am utilizat rășina epoxidică.

Butonii i-am confecționat din tablă de alamă lipiți la mijloc cu aliaj de argint după care i-am argintat chimic în întregime. În cazul unei încuietori de zaharniță, pentru a o face funcțională, a fost înlocuită o piesă a mecanismului și i s-a confecționat o cheiță nouă.

Toate aceste completări au fost marcate și documentate în scris și imagini, în DR.

În încheiere dorin să subliniem că în urma operațiunilor de cercetare tehnică, de curățire și / sau de restaurare, prin grija și sensibilitatea restauratorului au fost scoase la iveală numeroase date noi despre aceste obiecte de argint, legate în special de proveniența acestora, a autorilor, a tehnicilor de confecționare, ornamentare și chiar de reparare, date ce contribuie esențial la cercetarea lor în continuare